

nyoles. Aquesta ordenació s'ha fet per a conservar la unitat cultural prehistòria de la comarca, i la ubicació dels materials dipositats, en la seva totalitat, en el Museu Comarcal de Banyoles.

Entre les novetats que recull el llibre i que cal destacar, citarem les noves troballes a la cova de Mollet. I amb una fauna arcaica, que la situa probablement en el Paleolític Inferior, i notícies del descobriment i primers estudis de l'importantíssim jaciment Arbreda, fet que va tenir lloc l'any 1972.

Les estacions del Reclau Viver, Cova d'en Pau, Mollet III, Bora Gran d'En Carreres, són objecte també d'atenció, així com la famosa mandíbula de Banyoles que és un dels fòssils humans més vells d'Espanya.

Per tant el treball, objecte del present comentari, és un esforç de síntesi sobre l'època paleolítica de les comarques del N.E. de Catalunya. Comprèn un període molt ampli en el temps i estem ben segurs que contribuirà, no solament al reconeixement de les primeres cultures de la nostra terra, sinó que, integrat en el context paleolític d'Europa, aportarà els seus rics jaciments a la investigació prehistòrica d'Espanya i del Vell Continent.

Francesc REIXACH

LA FONOLLERA

Un poblado al aire libre del Bronce Final

(Torroella de Montgrí, Girona), per Enriqueta Pons. Serie monogràfica núm. 1. - Ed. S.T.I.A. de l'Excma. Dip. Prov. de Girona, 234 pàgs, 48 làm., 13 pàn., 10 fot.

Es poden comptar amb els dits d'una mà els poblats del Bronce Final excavats i publicats a Catalunya. A més a més fins ara es tractava d'excavacions fetes amb pressa per diverses circumstàncies, de tal manera que el nostre coneixement d'estructures d'habitació i dels materials que les acompanyen era força incomplet i d'obligada revisió.

Per altra banda la Fonollera ens il·lustra sobre una de les èpoques menys conegudes de la nostra Prehistòria, la dels Camps d'Urnes anteriors al moment Mailhacià I, Agullana I, a causa precisament de la manca de publicacions monogràfiques dels principals jaciments d'aquest període, (per exemple la necròpolis de Terrassa-Missert de la qual només Bosch Gimpera ens dona informació gràfica).

Si unim les dues condicions anteriors ens trobem amb què La Fonollera és actualment l'ú-

nic poblat, ben excavat i publicat parcialment, que tenim a Catalunya del Bronce Final II-III A, és a dir de la primera onada de Camps d'Urnes a les nostres terres.

Els materials ceràmics de La Fonollera són radicalment diferents, per l'abundància de les formes i decoracions, de tots els que a fins ara s'havien trobat a les necròpolis o coves d'habitació del mateix moment a Catalunya, i en canvi s'assemblen moltíssim als del Sud de França del Bronce Final II-III A.

Això cal explicar-ho per tres raons: tot primer que es tracta d'un poblat i per tant els materials poden ésser ben diferents dels de les coves o necròpolis del moment; després la seva situació geogràfica tan propera a França; i finalment la possibilitat que sigui un dels més antics poblaments de Camps d'Urnes de Catalunya, com l'abundància de tasses carenades amb nansa «ad ascia» i d'altres formes que provenen del fons indígena del Bronce Mitjà ens ho fan sospitar.

Però la importància del llibre de E. Pons no acaba aquí, en publicar un dels jaciments més interessants (ja ara) del Bronce Final a Catalunya, que per altra banda coneix un segon moment d'habitació en època romano-republicana.

No, sobretot aquest primer estudi de La Fonollera és un assaig metodològic i analític de les excavacions fins ara realitzades, a través del qual es pot arribar a conclusions demostrables (ara i sempre gràcies a les gràfiques que l'il·lustren) sobre la vida interna i desenvolupament del poblat, nocions que sempre s'escapen quan es descuida l'estudi exhaustiu d'un jaciment abans de buscar-li paral·lels pròxims o llunyans.

Així aquesta publicació constitueix un estudi monogràfic sobre La Fonollera, en el qual no falten treballs redactats per altres autors, sobre la Geologia, la Fauna, l'Antropologia o la ceràmica romana del jaciment, en un intent que cal imitar d'extreure la màxima informació de totes les dades que l'excavació proporciona i que sovint no s'aprofiten.

Josep TARRUS i GALTER

BUSQUETS, JOAN i NADAL FARRERAS, Joaquim

Les possibilitats de la demografia històrica a les comarques gironines: inventari dels arxius parroquials de la diòcesi. Colecció de Monografías del Instituto de Estudios Gerundenses, núm. 4. Patronat «José Maria

Quadrado» del C.S.I.C. i «Eiximenis» de l'Excma. Diputació Provincial de Girona, 1975.

Com sabem, el canvi d'orientació metodològica produït en el camp de la Història —sobretot a partir de la II Guerra Mundial—, que estimava essencial per a l'anàlisi del creixement econòmic l'estudi dels factors demogràfics, econòmics, socials, etc... i les seves interaccions mútues, comportà la consideració de noves fonts i mètodes en la demografia històrica. Quant a les fonts, ben aviat es posaria en relleu la necessitat de procedir a l'estudi sistemàtic dels registres parroquials per tal de cobrir els llargs buits de dades demogràfiques deixats pels fogatges i els censos de població, especialment a l'època moderna.

Doncs bé, el treball encara recent de Joan BUSQUETS i Joaquim NADAL, professors de la Universitat Autònoma de Barcelona i del Col·legi Universitari de Girona, s'inscriu en aquesta línia de recerca. Així, a més de facilitar als historiadors la tasca —fonamental i urgent— d'establir amb solidesa l'evolució demogràfica de les nostres contrades mitjançant l'inventari dels llibres de baptismes, matrimonis i defuncions conservats a l'Arxiu Diocesà de Girona i a les diferents parròquies de les comarques gironines (una feina indispensable per a poder-se replantejar amb rigor i d'acord amb les tendències historiogràfiques actuals la nostra experiència col·lectiva), conté les orientacions oportunes sobre les possibilitats d'aprofitament que ofereixen aquests materials i una presentació —gairebé exhaustiva— de les obres dedicades a l'estudi de la demografia catalana. La delimitació territorial del Bisbat des del temps de l'anomenada Reconquesta fins avui i una primera anàlisi dels canvis de llengua observats a les partides sacramentals (el pas del llatí al català, la castellanització progressiva imposada a partir del decret de Nova Planta, etc...) complementen adequadament la introducció que precedeix a l'inventari.

En definitiva, doncs, aquesta nova monografia de l'Institut d'Estudis Gironins constitueix una aportació historiogràfica important, malgrat que també hauria estat desitjable d'incloure-hi la documentació no estrictament de demografia (llibres de testaments, d'obra, pergamins, etc...) per arrodonir el treball d'arxivística, tan útil i primfilat.

Per altra part, el fet d'haver-se elaborat aquesta obra en el Departament d'Història del Col·legi Universitari, amb la participació d'un grup d'alumnes universitaris gironins en la recollida de les dades de base, ens indica que l'esmentat Col·legi resta ben allunyat de la «dis-

tància» pseudo-culturalista esterilitzant i ja comença a ésser «pensat en el context de Girona i amb una política de l'ensenyament molt arrelada al país» (1).

Jaume PORTELLA i COMAS

2.- NOTES BREUS

GRABOLOSA, Ramon

Joan Carles Panyó i Figaró, primer director de les Escoles de Dibuix d'Olot i de Girona. Pròleg de Joan Tarrés i Vives. Olot, Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca - Patronat Eiximenis de la Diputació de Girona, 1976, 169 pàgines.

Interessant estudi biogràfic d'aquest artista i pedagog de l'art nascut a Mataró (1755) i mort a Olot (1840). Panyó estigué molt lligat professionalment a les terres gironines tant com a director de les escoles de dibuix d'Olot i Girona com pel que fa referència a la seva personal obra artística.

L'aportació es completa amb un apèndix documental (75 documents), nombroses il·lustracions gràfiques (77 gravats) i un índex onomàstic de gran utilitat. Cal remarcar també que el llibre s'ha elaborat en bona part amb material aplegat pel senyor Josep M. de Solà-Morales i Rosselló.

J. N. F.

VINYETA, RAMON

L'art romànic a la vall de Camprodon, Torelló, Ed. Celblau, 1975.

La vall de Camprodon serva una bona colla de mostres romàniques que enriqueixen un paisatge ja que per si prou remarcable i suggestiu.

L'autor s'enfila per la vall del Ter i del Rítor i ens fotografia els conjunts monumentals d'aquells pobles muntanyencs vigilats per les torres o les espadanyes dels temples antics i, amb un llenguatge planer, gens carregat d'erudició, assenyalava la importància de monuments tan curosament restaurats, com l'església de Molló o el Monestir de Camprodon, i d'altres que reclamen més atenció, com Sant Miquel de Cavallera.

J. C. R.

(1) Modest PRATS, «Notas sobre el Colegio Universitario de Gerona», CAU núm. 29 (gener-febrer, 1975), p. 95.